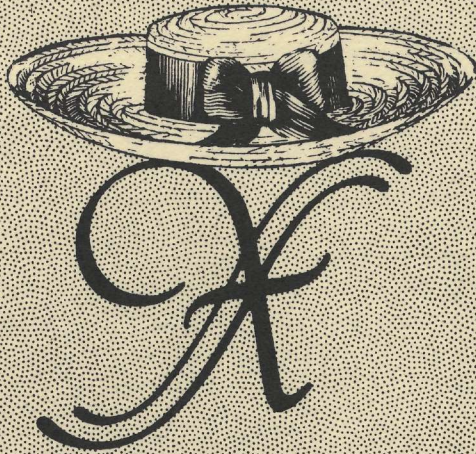

1983

ajakiri

- 1 „Rootsi renessanss“?
- 2 Kaheksas aasta / Toimetaja veerg
- 3 „Kalevipoja“ lõpp / Felix Oinas
- 6 Elmar Maripuu (usutelu)
- 9 „Esivanemate hääled“ / Alar Aedma
- 11 Uku Masing - elulugu, luuletusi
- 17 Aarne Vahtra (usutelu)
- 22 Setudest ja Setumaast / Toivo Raun
- 28 „Superesto“ (tekstikatkend ja laul)
- 33 Külastati „The Kalevide“ autorit (VES)
- 36 Kroonika: 5. Metroo seminar

Toimetus ja talitus:

A J A K I R I

2661 Kingston Rd.
SCARBOROUGH, Ont.
M1M 1M3 CANADA

Aastatel 1982 ja
1983 ilmub kokku
kuus numbrit.

Nr. 1 (40)

toimetanud:

Vello Salo (tegevtoime-
taja, tel. 416-265-2458)

Vello Soots
Henno Sillaste
Heino Jõe
Käbi Lokk
Lembitu Ristsoo

Erik Miller (kujundus)
Tõnu Mägi (talitus)

6 numbrit:
\$ 13 (Kanada)
\$ 12 (USA)

Esindus Skandinaavias:

Enno Klaar

Älvkarleövägen 12
S - 115 43 STOCKHOLM
Tel. 08 - 63 32 09

6 numbrit: rkr. 65.-,
postgiro nr. 12 77 47 - 4
Stockholm

Esindus Austraalias:

Tiia Raudma
11/19 Waruda Street
KIRIBILLI NSW 2061
Tel. (02) 929 - 4726

6 numbrit: A\$ 11.-

Põlvkonnavahetuse probleemid on inimkonnaga ühevanused. Eestlased ei ole siin ei uudiseks ega erandiks. See kehtib eriti teravalt pagulasühiskondade kohta: seal „teavad“ ju vanemad „kuidas kõik kunagi oli“, kuna noored „ei tea midagi ja ei saa millestki aru“. Sellepärast „ei oska nad asju ajada“ ja neid ei lastagi asju ajada: seda teevad „vanad“. Ka siin ei ole eestlased erandiks: niihästi kui kõigi pagulasgruppide saatus käib seda rada.

Aga noorus on loodud küsimiste ja otsingute ja kõige vana kriitiliselt võtmise eaks – ning õnneks „vanad“ väsivad ka kunagi, nii et peavad tahes-tahtmata asjad noortele üle andma. Või nad võtavad ise.

Räägitud on noorte- või siis kontinuiteedi-probleemidest rohkem kui vaja; mis tulemata on jäänud: *tegu*, koha loovutamine noortele. Resolutsioonid resolutsioonideks, esimeesteks jäid aina samad näod.

Tänavune suvi tõi kaks üsna märkimisväärt üritust Rootsis: ESTIVAL ja kauavaieldud „puhteestikeelne“ laste suvekodu, mis said teoks just noorema generatsiooni algatusel ja pingutuste läbi. Esimese puhul oli tege mist mitut moodi uutmoodi üritusega, teine viis läbi ammuigatset ja vajaliku reformi. Menukad olid ka Rootsi eesti noorte OTSE ja suurlaager Koitjärvel. Al gatus on selgesti olnud noorema põlvkonna käes, nii selgesti, et võib loota „Rootsi renessansi“.

Ent ka mujalt tuleb lootustandvaid märke: Austraalias ilmud tore *Küü-i* lõpetas küll tegevuse (loodetavas ti mitte igaveseks), aga tema asemele astus kohe uus *Elagu!* (millele muidugi elu ja pikka iga soovime). Toronto näitas üks noortest koosnev teatritrupp tublit uusloomingut, mis pälvis palju kiitust.

Nimekirja võiks pikendada, ent aidaku sellest: igaüks peaks järele mõtlema nende aja märkide üle; õnneks ei ole „vanade“ lehed olnud kitsid tunnustusega.

Soovime jõudu eestluse renessansile Rootsis ja kõikjal!

Aja Kiri „jõuab ajale järele“ käesoleva numbriga, ilmudes ajal, mis kaanele trükitud. Seda kahe „kõhna aasta“ hinnaga, mis on aga siiski olnud nii rikkad kaastöö poolest, et osa Tartu ülikoolile pühendet artiklitest läheb järgmisse numbrisse.

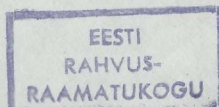
Praegu oli nimelt aktuaalsem meie vana *Kalevipoeg*. Aastaid 1982/83 võib „Kalevipoja aastaks“ nimetada: sügisel ilmus bestselleriks osutund ingliskeelne ümberjutustus (vt. lk. 33), siis saime Jüri Kurmani tõlke kogu eeposest eeskujulikus trükitehnilises kuues (vt. lk. 21 ja 37), lõpufaasi on jõudnud ka Kristi Alliku ingliskeelne ooper *Kalevipoeg*, mida loodame oma lugejaile lähemalt tutvustada. Sellepärast võib möödunud talve tõesti Kalevipoja-talveks nimetada.

Käesoleval aastal ilmuks niisiis kavakohaselt veel kaks numbrit *Aja Kirja*; alates 1. jaanuarist 1984 ilmub jälle kuus numbrit aastas.

Sedakorda on meil lugejaile üks uus soov. Kuna Torontoski ei ole lihtne meie perioodika vanemaid aastakäike konsulteerida (siin on küll olemas kaks arhiivi), teisest küljest on aga teada, et paljud viskavad lihtsalt prügimäele vanemaid aastakäike, palume neid lugejaid, kel meie vanemat perioodikat leidub, toime-tusele teatada. Eriti huvitavad aastakäigud *enne* aastat 1975. Ruumipuudust toimetusel õnneks ei ole, nii et oma perioodika-arhiiv võib rahulikult kasvada. On ju AK põhimõtteks olnud algusest peale võimalikult täpne ja allikaviidetega varustet informatsioon. Oma raamatukogu abiga on seda hõlpsam teha.

Kaastöölistele tuletame meelde, et sooviksime *must-valgeid* fotosid (värviliste ümbertegemine maksab raha ja ei õnnestu hästi). Peale fotodel leiduvate isikute sooviksime ka fotograafi nime.

Pahatihti on lugejad saatnud fotokoopiaid artiklitest, mis toimetusel olemas: mõlemad Toronto ajalehed, New Yorgi ja Stockholmi eesti lehed. Seevastu on jäänud saamata hulk informatsiooni, millest oluks võimalik hõlpsasti fotokoopia saata. Julgustame seda tegema, eriti artiklite puhul, mis ei ole ilmud nimetet ajalehtedes.

Felix
Oinas

Kreutzwaldi eepose *Kalevipoeg* lõppepisood jälgib kangelase saatust pärast seda, kui ta oli surnud ja tema vaim oli tõusnud linnuna taevasse, kus sellele oli antud uus keha.¹ Taevaisa oli mures, mis Kalevipojaga ette võtta. Vaadake, mis nüüd järgneb:

Taara taevalised targad
Mõtlesivad ühel meelel
Seltsis viimaks seaduseksa:
Kalevide kanget poega
Põrgu vahipoisiks panna
Alta-ilma hoidamaie,
Väravaida vahitimaie,
Sarvikuda sõitlemaie,
Et ei selli sidemesta,
Kuri peaseks kütkestest.
Hangund kehast lahkund vaimu,
Taeva tõusnud tuikesta
Sunnitit sedamaida
Külma kehasse kõndima,
Asupaika alustama.

Kalevide külma keha
Tõusis jälle toibumaie
Pääst saadik põlvedani,
Aga jökke jäänud jalgu,
Küllest katkend kintsusida
Võind ei jumalate vägi,
Taara tarkus terveks teha,
Keha külge kinnitada.

Kalevide poega pandi
Ratsul valge hobu selga,
Saadetie salateedel
Põrguriigi piiredele
Väravada valvamaie,
Sarvikuda sõitlemaie,
Et ei selli sidemesta,
Kuri peaseks kütkestest.

Kui siis Kalevide poega
Veeres kalju-väravasse,
Alla-ilma ukse ette
Hüüetie ülevalta:
«Raksa kalju rusikaga!»
Raske käega rabadessa

Lõi ta kalju lõhke'ela, —
Aga käpp jäi kalju kütke,
Rusik kinni kivirahnu.

Sealap istub hobu seljas
Praegu Kalevide poega,
Käsi kütkes kalju külles,
Valvab vahil väravada,
Kaitseb kütkes teise kütkeid.

Põrgulastest püüetakse
Kahel otsal põlend piirgul
Ahelaida habrastada,
Kütkesida katkendela,
Jõulu ajal lähvad lülid
Peene hiuksekarva paksuks;
Kui saab hiiudima koidukukke
Vanaisa väravaltal
Jõulupüha tuiikuda:
Lähvad ahelate lülid
Järsku jälle jämedamaks.

Kalevipoeg püüab kapp
Vahevahel vägevaste
Kaljuseinast lahti kista,
Raputab ja raksateleb
Maapõhja müdisema,
Künkasida kõikumaie,
Mere valgel vahutama;
Ma n a käsi hoiab meesta:
Et ei vahiti väravasta,
Kaitsev poega põrgust peaseks.

Aga ükskord algab aega,
Kus kõik piirud kahel otsal
Lausa lähvad lõkendama;
Lausa tuleleeki leikab
Käe kaljukammitsasta:
Küll siis Kalev jõuab koju
Oma lastel' õne tooma,
Eesti põlve uueks looma.

Selle episoodi kohta avaldas üksikasjalise uurimuse noor Fr. Tuglas ajakirjas *Eesti Kirjandus* (3/1908), mis läbib rea numbraid, ja on trükitud ära ümbertöötatult teoses *Kriitika* (I/1919). Oma uurimuses tuleb Tuglas üllatavale tulemusele: „Missugune kole dissonants, mis-sugune ebaloogilisus! Kas selleks oli siis kangelase terve maapäalne elu, et temast kord põrgu vahipoiss saaks?”

Tuglas näitab, et kangelane oli juba oma verevõla tasunud, ja küsib: „Miks pidi vaht ise kütkes olema? ... Mis see kõik tähendab? Tähendab, et Kalevipoeg piinas

on, et ka tema vabanemist püüab, et ka temagi nagu nuhtlust kannatab. Aga mis eest? Keegi ei seleta seda." Tuglas rõhutab veel kord, et „terve episod mõtteta ja loogikata on“.

Kalevipoja lõppepisoodi mõistmiseks ning hindamiseks on vajalik eepose struktuur ligemale vaatlusele võtta. Suurtes joontes võib jagada eepos kahte ebavõrdsesse ossa: (1) lugulaulu peaosa ja (2) lõppepisood.

Peaosa hõlmab *Kalevipoja* seiklused ta sündimisest kuni surmani; selle sissejuhatuseks on tema isa Kalevi saabumine meie maale, abiellumine ja surm. Anname sellest osast lühiülevaate.

Kalevi noorem poeg *Kalevipoeg* sündis alles pärast isa surma ja ületas oma vennad jõult ning ettevõtlikkuselt. Teekonnal Soome, mille ta võttis ette oma röövitud ema otsimiseks, oli saatuslik tagajärg, sest sel käigul koormas ta end kahekordse veresüüga. Ühel saarel kohtas ta saarepiigat, kes — nagu on mõista antud — oli tema õde; *Kalevipoeg* võrgutas tema ära ja põhjustas piiga vabaturma. Soome sepalt ostetud mõõga liike juues tekkis tal tüli sepa vanima pojaga, kelle ta surmas. Sepp soovis talle jumalate karistust ja surma mõõga läbi.

Koju jõudnud, võitis *Kalevipoeg* oma vennad kiviheitel võistluses ja sai kuningaks. Nüüd algas püsiv ülesehitustöö — maaharimine ja kindluste ning linnade rajamine. Oma teadmiste laiendamiseks võttis ta ette suurejooneliselt kavandatud reisi maailma otsa. Tema jõukatsumised Sarviktaadiga lõppesid selle aheldamisega ja põrgus vangis hoitud piigade päästmisega.

Vaenlased tungivad maale ja *Kalevipojal* algavad nendega verised võitlused. Kui ta ustavad kaaslased hukkusid, andis ta valitsuse ohjad üle Olevile ja tõmbus ise masendunult tagasi metsa. Kord, kui ta sammus läbi Kääpa jõe, lõi kas mõõk, mille sorts oli talt varastanud ja jõkke lasknud langeda, tema jalad alt (vrd. AK 30:4-6). Kangelane suri ja tema vaim tõusis taevasse.

Sellega lõpebki eepose peaosa. *Kalevipoja* väliselt kõrgelennuline elukäik on varjundatud tema kaksik-vere-

süüga, mis nõudis lunastust. Seda veresüüd korratakse juhtmotiivina ikka ja jälle, kuni see viibki lõpuks tema traagilisele hukkamisele.

Tuleb rõhutada, et Kalevipoja süütegudel pole eesti sangaripärimumstega midagi ühist, vaid need on temale üle kantud soome rahvaluulest. Meie eepose loojad ja nende abilised kasutasid mõlema süüteo eeskujuks peamiselt soome orjapoisi Kullervo (nimetatud ka Kalevanpojaks) omi. Nende külgepoogitud pattude pärast sai Kalevipoeg ränga karistuse — ta jalad lõigati alt ja ta suri. Ent tema positiivne töö oma maa ja rahva kasuks ja kuradi aheldamine kindlustasid ta vaimule asupaiga taevas. Seal nautis ta, nagu teisedki kuulsad sangarid, puhkust ning rahu:

<i>Tema istus tulepaistel</i>	<i>Jumedaida juhtumisi,</i>
<i>Taara kangelaste keskel,</i>	<i>Ilmas ilmund imedusi</i>
<i>Kuulas käsipõsakille</i>	<i>Tulepaistel pajatati,</i>
<i>Laulikute lugusida,</i>	<i>Kullakeelil kuulutati.</i>
<i>Miska tema tegusida,</i>	

XX:942-950

Lõppepisood (mida võib nimetada ka epiloogiks), toodud käesoleva kirjutise algul, moodustab lugulaulu teise osa. Esitame siin selle peamotiivid:

- a. Tavalised otustavad panna Kalevipoja põrgu vahipoisiks.
- b. Ta vaim sunnitakse kehasse tagasi, mis jääb jalgadeta.
- c. Ta saadetakse valgel hobusel põrguriigi piiridele.
- d. Hüüe ülevalt: „Raksa kaljut rusikaga!”
- e. Kangelane jääb kättpidi kalju külge.
- f. Põrgulised püüavad kütkeid katkestada.
- g. Juuksekarva-jämedused lülid paksenevad jõulude ajal.
- h. Kangelase püüe kätt vabastada põhjustab maavärisemisi.
- i. Kord süttivad piirud kahel otsal ja ta vabaneb.

Epiloogi peatumaks on Kalevipoja kõrvaldamine taeva idüllist ja tema saatmine — hoopis vastupidiselt — maailma ning aheldamine põrgu seina külge ettekäändel. et ta valvaks Vanakurja. See on mõeldud talle kahtle-

(Järg lk. 14)

Millal ja kuidas hakkasid Sa teatrit kirjutama?

Koolis hakkasin seda nalja tegema, nii 16-aastaselt, Alguses kirjutasin pisipalasisid, mõni kanti ette ka, aga ülikoolis juba hoogsamalt – ja nüüd hiljem elukoolis. Alguses kirjutasin pisipalasisid, mõni kanti ette ka, aga esimene suurem asi, mida võiks millekski pidada, oli näidend *Monkey*. See oli ühe vana hiina romaani taustal kirjutatud, millest olin lugenud mõned katkendid. Vist olin 20 kui selle kirjutasin ülikoolis, ja ette kanti ta York'is Inglismaal; kestis umbes poolteist tundi. Ka jaapani teater, eriti kabukiteater, on mind alati huvitanud, ja kogu see miljöö, millega tegin tutvust ülikoolis. – Siis tulid mõned tänava-teatritükid, mis olid eriti mõeldud lastele: mina oma ansambliga hakkasin peale, aga laste abiga mängisime edasi, nii et näidendi lõpp oli iga kord ise moodi.

See oli kõik inglise keeles; millal astusid Sa eesti keelega lavale?

Siis kui ma pärast Yorki ei kirjutanud mitu aastat õieti mitte kui midagi. Elasin Londonis ja paar lühikest emadepäeva-tükki sai seal tehtud, isegi ette kantud. Aga see oli ikka rohkem vaikimine kui midagi muud. Siis kolisin New Yorki ja seal tuli nagu vajadus kirjutada midagi, aga *Sündmustest sureval planeedil* me oleme juba varem rääkinud. (AK 27:8) See sai ka inglise keeles ette kantud.

Paistab, et kõige viljakam on olnud Su Toronto-periood?

Paistab nii. Toronto Eesti Seltsi esinaine Anne Tüll palus Linda Pakrit midagi lavale tuua seltsi kevadpeoks. Me siis arutasime ja mulle tuli meelde, mis isa jutustas kuulsast jõumehest Jaak Tammest, kuidas ta Saaremaa laataldel tsirkuses esines ja nii. Noh ja sellest saigi siis *Palagan*. Seda mängisime peale Toronto ka New Yorgis ja Chicagos, vastuvõtt oli hea. See jant algas vist 1981.

Siis korraldas Jaak Järve oma „Nuiameestega“ Allika-üritust noortele ja mulle tundus, et see on üks väga tore asi – saada Eesti Majja noori inimesi midagi kaasa elama, millel on hoog ja elu sees. Mind on ka alati huvi-

tanud teater, mis ei mängi „päristeatris“, vaid mingis teises miljöö. Seda tahtsingi „Allikal“ teha. Otsisin midagi, mis sobiks sinna miljöösse, midagi *cartooni* taolist — ja siis need Peeter Sepa Super-Esto joonised tulid nagu sobivad ette.

Super-Esto on Sul ilmselt väliseestlaste komplekside karikatuur, aga kas tutvustaksid ka tema ametivendi teatritükist?

Noh, Union Jackiga jooksis ringi Super-Limy — ameeriklased sõimavad inglise madruseid limy'deks, sest nad näsisid omal ajal lime-sidrunit skorbuudi vastu. Siis Super-Nõgi: see on New-Yorgist, Lõuna-Harlemist pärit kuju. Ja Super-Suomi on iseenesest selge.

Aga kuidas Sa hakkasid Esivanemate häáli kuulma?

See tükk sai kah tehtud tellimise peale. Evelyn Koop küsis, kas ma olen huvitatud midagi tegema tänavuse „Karavani“ jaoks — ja ma segase peaga ütlesin „jah“! Ja siis äkki oligi vaja midagi teha... See oli väga raske probleem: midagi, mis sobiks „Karavani“ raamidesse, aga millest ma oleksin ka ise huvitatud. Tõtt öelda ma isegi ei tea, kuidas see juhtus, aga lõpuks paistis see nagu ainuke lahendus. „Karavanil“ mängisime seda siis inglise keeles vist neli korda, Lääneranniku Eesti päevadel veel korra inglise ja teise eesti keeles. Rahvas kiitis ja ma ise jäin ka väga rahule.

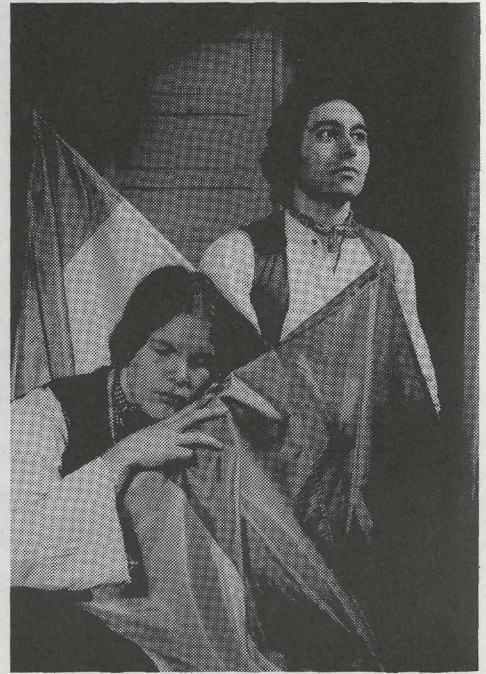
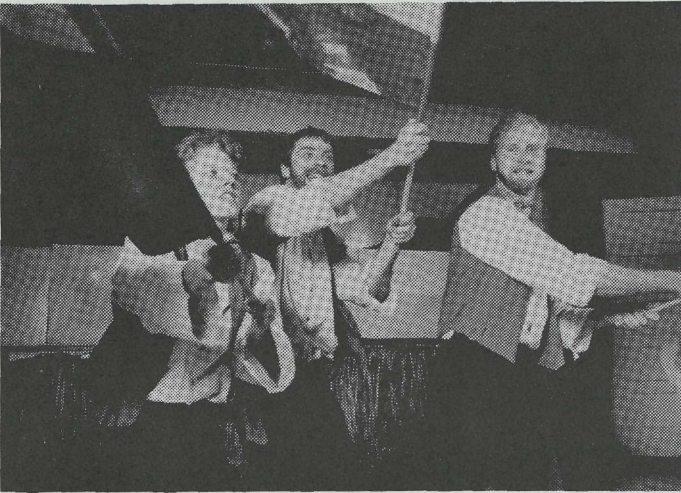
Mitu Sinu tükki on ette kantud? Tulevad meelde ka Troonipärijad.

Selle esimene variant oli ingliskeelne, aastat kümme tagasi, esietendus ühel kogu öö kestval ülikooli-üritusel midagi kell kaks öösel. Aga eestikeelne läinud talvel „Tartus“ läks veelgi paremini. — Lühikesi skitse ma pole lugenud, neid on jalaga segada, midagi 40. Aga nad ei ole ka suuremat väärt.

Kas on Sinult lähemal ajal jälle midagi uut oodata?

No mõned plaanid on käimas. Võimalusi on praegu palju, mul on üsna palju ideid — aga ei ole veel otsustanud. mida just teha.

27. juulil 1983

Spontaanseid muljeid esietenduselt

Alar
Aedma

Kui „Karavani“ neljas ingliskeelne etendus oli läbi, tuli Maripuu trupp Eesti Majast üle tänava endisesse Soome Majja. Seal nägin Elmari esto-eksperimentaal-eksploratiivtüki eestikeelset esietendust (ehk küll ainult peaproovi näol).

Eesti keeles oli tükk jõulisem: draamale „puhuti eesti hing sisse“. Kuigi ta pidi seda eesti hinge näitama juba „Karavani“ ingliskeelses versioonis, sai temast noorte Eesti Kunstiklubi hoones midagi hoopis rohkemat kui üks igavene rida pikemaid või lühemaid sketše: temast sai pingeline tervik („Karavanil“ anti ju ka ainult kaks vaatust igal õhtul).

Saime näha eestlaste elulugu ürgajast kuni tänapäevani – inimeste arusaamistest ja eba-arusaamistest, poliitilistest olukordadest ja mis nad lihtrahvale tähendasid. Saime näha mitmeid näitlemisstiile: ürgaegse šamaani elulugu, maskidega stiliseeritud, müstilisust ja kardetavust sisendavate heliefektidega; komöödiategemist peaaegu *commedia dell'arte* stiilis, aga ka moodsat draamatilist näitlemist. Esimese laulupeo ajal tuli pisar silma, aga ka külmavärinad kippusid kallale. Igal näitlejal oli hiilgavaid inspiratsioonimomente, kust ta oma hõimu muttasõtkutud südamest, endalgi jalad mudas, lasi vaatajatel läbi elada sügavaid emotsionaalseid momente. Jah, need „huligaanid“ olid tõeline teater!

*Elmar Maripuu näidend neljas vaatuses (I Šamaan; II Katakuaastad; III Lauliku surm; IV Huligaanid). Esietendus inglise keeles 17. & 18. VI 1983 Toronto Eesti Majas; eesti keeles 23. VI Don Hall'is.

Fotod
lk. 8

(Ülevalt vasakult:) Keisrinna Katariina hoovinarr (Heli Kivilaht) ja Pime Rein (Elmar Maripuu). – Metsavaimud (Linda Lõhmus, Alan Teder, Epp Naelapea). – Esimese laulupeo vaimustus (L.Lõhmus, Andres Truuvert, E. Maripuu) ... ja hardus (E. Naelapea, A. Teder).

Lembitu Ristsoo fotod

Esimeses vaatuses viisid esitajate halisevad-uluivad hääled ja grotesksed ühised liikumised meid ürgaega, kus metsavaimud olid meie esivanematele nähtavad, loodus oli inimeste usk. Šamaan saadetakse haiguse- ja metsavaimudega rahu tegema, aga kui ta tagasi tuleb ja haige on surnud, tapab oma küla šamaani ära. Lihtne lõpp, nagu elu siis oli.

Pildid Peeter Suure ja Katariina õukonnaelust, jälle maskid ja võõraste keelte kurjakuulutus, keisrikoja käsk: „Suruge rahvas loomade tasemele!“ – tõesti, suure kannatuse värinad käivad läbi vaataja meie eesti rahva mahasurumise pärast.

Katariina kutsub prantsuse filosoofid ette. Arutatakse nii, et „kõik inimesed on vabad... võrdsed... õed ja vennad“. Selle peale ütleb Katariina Suur: „Kahtlased uued ideed on kardetavad!“

„Mu isamaa on minu arm, kel südant annud ma“ käib läbi Lydia Koidula elust ja kogu tükist. Näeme mehe ja naise vahekorda Koidula ajal. Jälle mahasurumine: Lydia mees räägib „naisest, kes kritseldab“. Maha surutud on tütar, maha surutud on isa, papa Jannsen, kes ei tohi oma lehes midagi sakslaste vastu ütelda.

„Meie peame rahvast valgustama,“ arvab papa Jannsen. Rahvast valgustada, muistne šamaani piip suus! – jah, üksainus piibu-stseen laval ehitab ilma sõnadeta kogu ajaloolise atmosfääri meie silmade ette.

Aga siiski, mahasurutud rahvas peab vastu, talupojad, tegelikult orjad, panevad vastu. Lavalise tagapõhjata manab sammude kõmin üksi esile armee, sõdurite ja sõja tuleku. Käib pauk, revolutsionäärid on maas suremas, ent tõusevad jälle ja grupp skandeerib: „EI ENAM! EI ENAM! EI ENAM ORJUST!“

„Huligaanid“ annavad pihta igasugu pühadele lehmadele: „Venelased haisevad!“ – „Kui sa kodumaale lähed, hakkab su peaju mädanema!“ – „Joome Eesti vabaks!“

Üldiselt: tore lend-reis läbi Eesti ajaloo minimaalsete lavaliste abinõudega – liikuva eesriided, näole lisatud maskid, laulupeo-vaimustus mitmevärviliste lippude lehvitamisega: näitlejad laval lõid uueks terve eesti eluaja kogemuse.

MASING, Uku

Estonian poet and essayist, b. 11 Aug. 1909, Raikküla

After studying theology and Semitic languages, M. taught in the department of theology at the University of Tartu from 1933 to 1940. During this early period he was associated with the famous Arbujaad (Soothsayers) group of poets. Since the Soviet takeover of Estonia in 1940 M. has remained silent as a poet, but three books by him have been published in the West.

M.'s first book of poetry, *Neemed vihmade lahte* (1935; promontories into the gulf of rains), remains his most esteemed and best-known work. In his three subsequent books, M. has continued to explore visionary mystical themes in alternately lyrical and prophetic veins. Exactingly and intimately, M., a neosymbolist, celebrates details of nature, particularly flowers, trees, birds, clouds, winds, and stars. Yet he is most original in his steady reaching upward through interstellar space for the hand of God. One of the most cosmopolitan and complex of Estonian poets, M. uses musical free verse as well as traditional forms for his often symbolic and occasionally surreal poetic style. He is noted for coining words and for employing manneristic and archaic expressions.

Neemed vihmade lahte consists of fifty-one poems, whose titles are given only in the table of contents, allowing the text to be read as one extended work. M. centers the book in the mystical search for a full, steady, and unbroken consciousness of God's presence. Along the way M. experiences both joyous intimacy and complete faith in God, as well as anger at and despair over God's distance from man. He portrays God at one point

as a listless and decadent ruler shut behind gates of tourmaline in a drug-induced dream. Yet he realizes and admits, "We may long for angel's wings, but the stubborn urge of Thy slaves, O God, is powerless to hold Thy vision."

M.'s hallucinatory tableaux, spiritual themes, and allusive style often remind critics of William Blake, Gerard Manley Hopkins, Rabindranath Tagore (q.v.), whom he translated, and T. S. Eliot (q.v.). Like them, M. envisions life from the vantage point of eternity, as in *Piiridele pyydes* (1974; straining toward limits), where he feels "I am damned like an elevator which gets stuck between two floors for all eternity." Yet he goes on to advise devotion to the severest asceticism of Jesus, Buddha, and Lao Tzu. With this universal mysticism and poetic vision M. ranks among the finest modern religious poets.

FURTHER WORKS: *Džunglilaulud* (1965); *Udu Toonela jõelt* (1974)

BIBLIOGRAPHY: Oras, A., *Acht estnische Dichter* (1964), pp. 9-19; Ivask, I., "The Main Tradition of Estonian Poetry," in Kõressaar, V., and Rannit, A., eds., *Estonian Poetry and Language* (1965), pp. 292-96; Mägi, A., *Estonian Literature: An Outline* (1968), pp. 48-54; Leitch, V. B., "Religious Vision in Modern Poetry: U. M. Compared with Hopkins and Eliot," *JBalS*, 5 (1974), 281-94; Ivask, I., "U. M.: A Poet between East and West," *JBalS*, 8 (1977), 16-21

VINCENT B. LEITCH

ENCYCLOPEDIA of WORLD LITERATURE in the 20th CENTURY

Vol. 3

New York, Ungar Publishing House 1983

Ühel kaunil päeval

Kui tasa täna astuvad Su jalad,
nii, et mu silmad ei näe põhja taeva.
Tean, üle selle kummukile pöördud laeva
Sa lähed, varbail pilve valged kalad.
Ja tulest õitsevad mu maja talad,
ei tooneseppe neis enam käike kaeva.
Ta unustanud muutumise vaeva
ja nüüd ta tiivule Sa rõõmu valad.

Ma palun, keela raju koerad hallid,
et nad ei hiiliks õnnelaane taga
ning päevad rohelised, rännukallid
mul laota nagu palveks vaiba vaga.
Sest sügisel, kui metsad päiksejallid,
Sa ainsaks jääd, kes siiski veel ei maga.

Udu ainult on kindel

Süstik on tuul ja ta jalakapuust,
mina vaid õhuke hümarast koe,
mille Jumala sõrmed ükssarve luust
ketrasid tähtede toas, kui see soe.
Süstik on tuul, kuid mis lõngast on lõim
muldseil telgedel, ei mina tea,
sära udude vast kui neist suri võim,
et mul pilvi ei ulatand pea.

One Beautiful Day

Your feet are calm to-day and do not tire
Me, but my crude eyes cannot see the hollow
Skiff of the sky where the cloud-fishes wallow
Between your passing toes in livid gyres.
My rafters blossomed out of building fires
What death-tick beetle's patient greed could swallow?
He too, released from masquerades to follow,
Lifts wings Your joy has tutored to aspire.

You, Lord, alone can call the tempest's hoary
Hands from the happy woods left in my keeping,
And spread the coming days in ordered story,
Like a green carpet blessed by prayer and sweeping
To the year's end; for, when the sun's last glory
Fails, Yours will be the only life that knows no sleeping.

Only the Mists Are Real

Winds are whirled spindles that use has not worn;
I but a tenuous tissue of gloom
That God's taper fingers of one-piece bone
Wove in the stars' warm weaving-room.
Winds are whirled spindles. But who has said
What is the yarn of the earth's faced shrouds?
Frail lustre of mists, say, their essence fled,
Spent that my head did not reach to the clouds.

Tôlkinud Ivar Ivask

mata karistuseks (nagu Tuglaski on näidanud), sest miks muidu oleks ta kalju küljes kinni ja teeks katseid enda vabastamiseks.

See karistusepisood moodustab *iseseisva eepose miniatuuris*, millel lugulaulu peaosaga on vaevalt midagi ühist. Tuglas oli seda intuitsiivselt aimanud, kui ta kirjutas: „See oleks nagu hämar mälestus ühest teisest legendist, kus tegelaste karakterid ja tegelasi ümbritsevad olud täiesti teistsugused olivad.“ Ja pisut hiljem: „Näitab, ... nagu oleks need hämarad mälestused katkendid võõrast, ammu kuulnud muinasjutust.“ See episood on nii võrd iseseisev, et kui see lugulaulust kõrvaldataks, ei mõjutaks see teost kui tervikut.

Lõppepisood on võetud oluliselt meie oma rahvaluulest, aga tugevasti tihendatud: iga motiiv on redutseeritud paarile värsile. Ent lisagem kohe: kõik selle kesksed motiivid (c-h) on rahvusvahelised. Nagu me oleme korduvalt rõhutanud, on rahvaluule oma olemuselt internatsionaalne ja valdavas osas laenatud. Aga see ei mõjuta tema väärtust ega tee teda halvemaks või paremaks. Meie oma jutustajate ja rahvalaulikute ülesandeks on olnud võõras aine vastu võtta ja meie oludele kohandada.

Kalevipoja miniatuureepose eeskujud lähevad tagasi Kaukaasiasse, kus sageli esinevate maavärisemiste selgituseks loodi vastav müüt. Pärast Gruusia ristiisku pööramist (2.-4. saj.) see müüt kristianiseerus. Selles aheldatakse Amirani oma ülemeelikuse eest Jumala või inglite poolt raudsamba või kalju külge. Koer lakub tema ahelaid, mille tagajärjel need muutuvad suurnelja-päevaks juuspeeneks. Ent seppade haamrilöökide tõttu alasile paksenevad nad jälle.

Sama müüt on kohaldatud ka selliseile müütilistele olendeile kui kurat, Prometheus, Loki, Dukljanin jt. Kõik nad on mingi süüteo pärast ahelais, mis perioodiliselt õhenevad ja paksenevad. Ent ahelad ei katke kunagi, nii et vangide lahtipääsuks pole lootust.

Kalevipoja lõppridades on antud siiski mõista, et kanglane kord lahti pääseb, *Kui kõik piirud kahel otsal /*

Lausa lähvad lõkendama. See on lugulaulu koostaja poolt lisatud selleks, et meie sangari kannatustele lõppu ennustada, mis omakorda looks uueks ka meie rahva põlve. Selle motiivi põrgulik iroonia on selles, et kuradid on need, kes põletavad Kalevipoja ahelaid, et eba-meeldivast kaaslasest vabaneda. Nagu rahvapärismused näitavad, tegi meie rahvas omalt poolt kõik, mis võimalik, et Kalevipoja köidikuid tugevdada.

Nagu nägime, algab see miniatuureepos kangelase degradeerimisega: ta saadetakse taevast allmaailma ja aheldatakse. Eeposes pole selgitatud, mis oli selle põhjuseks. Ent põhjused selguvad meie rahvaluulest. Pärimuste järgi oli Kalevipojal kaks moraalset pattu – naiste kimbutamine (seksuaalselt)² ja titaanlik uhkustamine oma jõuga. Esimese patu eest haaratakse ta Jeesuse poolt suguosadest kinni ja paisatakse sohu; lõpuks tõugatakse ta põrgusse. Teise patu – oma jõuga uhkustamise eest saunasuuruste kivide tõstmisel (ja võimalikult väljakutse eest Jumalale) kinnitab vana Jumal Kalevipoja (siin nimetatud Kaleviks) käsipidi igaveseks kivi külge. Kui ta mõnikord katsub oma käsi kivi küljest vabastada, sünnib sellest müristamine või maaväriseimine.

Miniatuureepos, millest *Kalevipojas* oli toodud ainult lõpposa, ei maini neid patte. Seetõttu jäävad selguseks meie kangelase karistamise põhjused. Sellest siis mitmed küsimused Tuglase artiklis, juhutatud sisse sõnadega *miks?*, *mis eest?* jne. Ja sellest ka Tuglase tugev kriitika lugulaulu lõpu kohta: „Nii näeme meie, missugune korratus, ebaselgus *Kalevipoja* viimases paarikümnes reas valitseb. Näitab, nagu ei oleks rahvas ega lugulaulu üleskirjutaja nende ridade mõttest enam aru saanud ...”

Kreutzwald kandis Kalevipoja kannatused põrgu väravas ilmsesti tema Soome teekonnal tehtud süütegude kontosse. Ent need süüteod oli ta juba oma jalgade kaotuse ja surmaga lunastanud. Karistada teda sama süü eest lisaks veel pärast surmagi tundub uskumatu julmusena. Taevaisa põhjendust, mille ta annab saatmise kohta põrgusse (*Võind ei võimsat vedelema, / Tugevamant jätta tööta /*

Laiskel taevas luusimaie), ei saa võtta tõsiselt. Kaljuseina küljes kinni olek polnud mingi töö.

Lugulaulu lõppepisoodis leidub muidki vastuoksusi. Sel-line on vangistatud ja aheldatud Kalevipoja võimetus valvata Sarvikut, kes oli samuti aheldatud. Ent kas oli Sarvikut sellises olukorras üldse tarvis valvata? Näib, et Kalevipoja vangistust on püütud positiivselt ümber mõtestada, selleks et seda kuidagi õigustada.

Äratab imestust, et meie kangelasele anti taevas tagasi ta keha (*Taevas tehti terve keha / Varjuks kalevise vaimu*), kuid tema saatmisel taevast allmaailma ei saanud taevalised enam hakkama ta jalgade keha külge kinnitamisega.

Tuleme otsusele, et Kreutzwaldi *Kalevipoeg* ei ole mitte üks eepos, vaid kaks. Esimene neist kujutab kangelase tegusid sündimisest kuni surmani ja ta vaimu tõusu taevasse. Teine, miniatuurne, käsitleb Kalevipoja moraalseid eksimusi (mis on lugulaulus välja jäetud), mille eest ta saadetakse põrgusse või pannakse kivi külge kinni, samuti tema katseid enda vabastamiseks. Need eeposed on liidetud teineteisele mehaaniliselt, otsegu kokku traageldatud, kuid mitte teineteise sulatatud. Teise, miniatuureepose algosa väljajätt – ainus operatsioon, mis kokkuliitmisel on tehtud – ei ole tulnud lugulaulule kasuks, vaid on tekitanud arusaamatust kangelase erakordsete kannatuste põhjustist.

August Annist on õigusega rõhutanud „kogu *Kalevipoja* lõpupoole eelmisest suuremat katkendlikkust, eri motiivide endisest vähemat ühtesulatust sise-kausaalse põhjendusega”,³ mis võis olla tingitud muuseas Lauluisa vananemisest ja ta tervise halvenemisest. Sama on näidanud Tuglaski, märkides, „et *Kalevipoja* viimaste laulude kallal kokkuliitja nagu väsinenult tööd on teinud, nagu oleks tema nooruslik jõud ja vaimu-värskus juba nõrkenud ja kadunud”. Igal juhul mõjub miniatuureepos lugulaulus otsegu võõrkehana. Selle oluliseks positiivseks jooneks on, et vastandina pea-eeposele on Kreutzwald selles saanud ära kasutada genuinseid Kalevipoja pärimusi.

(Märkused lk. 20)

22. sept. 1982 palus Pariisis poliitilist asüüli ENSV kultuuriministeeriumi teatrite valitsuse juhataja Aarne Vahtra. 27.IV - 11.V 1982 toimus tema tušijoonis- te näitus Stockholmi Eesti Majas (19 tööd). Aga juba 16. veebr. vastas ta AK kirjalikele küsimustele.

Kuidas ärkas Teie huvi kujutava kunsti vastu?

Esimene „laiemat tähelepanu“ äratanud joonistus val- mis 1948.a. suvel. Suvitasime ema ja õega vanaema juures Tõstamaal Värati külas. Ühel suvepäeval joo- nistasin muu paberi puududes täis vanaema majaraamatu (siis dokumendi, mis tõestas Maria Kuruli omandiõi- gust Värati saunale). Tuli suur pahandus.

Tookordne joonistus oli sõjatemaatiline, mis on ka mõistetav, kuna suur sõda oli just lõppenud ja metsa- vennasõda täies hoos. Viimasest sai 8 aastane poiss Pärnumaal märki küll ja küll. Järgnes pikem paus.

Kes on olnud Teie õpetajad?

1960-65. aastani taotlesin Eduard Vilde nimelises Tallinna Pedagoogilises Instituudis joonistusõpetaja diplomit, mille tänu kunstierialade õpetajate (H. Kuresson, A. Ridali, H. Sampu, E. Põldroos, P. Ulas, E. Hanson, H. Roode jt.) tublidusele ka sain. Diplo- mitööks oli sari natüürmorte, mille riiklik eksami- komisjon „väga heaga“ hindas. Enim olen tänuvõlglane maaliõpetaja Henn Roodele, kellelt saadud ergutus mind järgnevateks aastateks usinasti maalima pani. Siis tuli jälle pikem paus.

Olete kuuldavasti tegutsenud ka karikaturistina?

Alles 1973. aastal avastasin tänu pojale ja Kalju Ko- missarovile eneses karikaturisti. Olen trükis avalda- nud ca 150 karikatuuri, osa võtnud arvukatest näitus- test, saanud mõningaid preemiaid ja korraldanud neli personaalnäitust (1978 Varssavis ja Torunis, 1980 Pärnus ja 1982 Tallinnas).

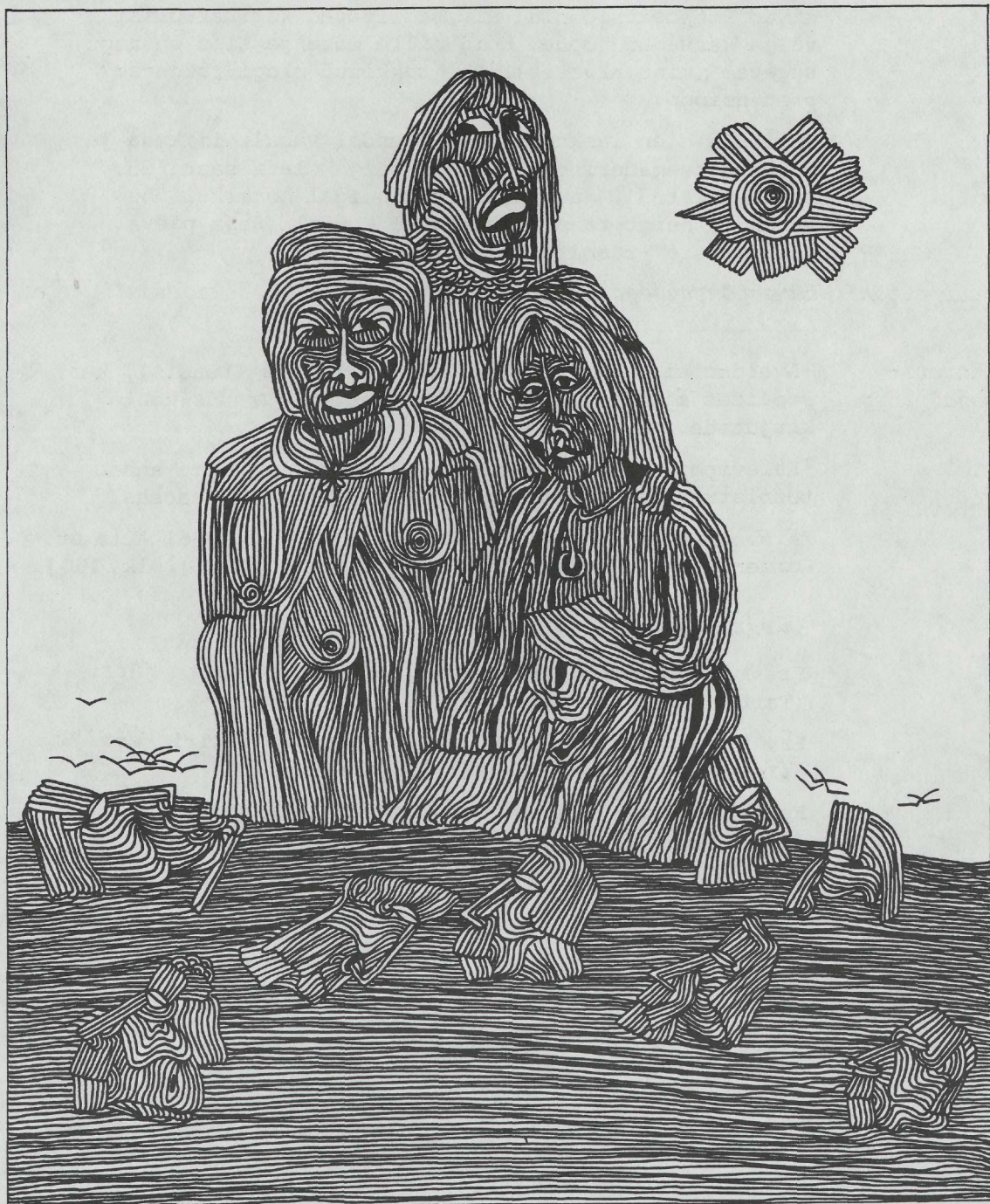
Mis suunas liigub Teie looming praegu?

1981. aasta lõpul märkasin kummalist efekti: istun lauda ning mõistus ja käsi lähevad kuhugi rändama, te-

= TERE = TUSČ

A. VAHTRA 6.11.1982
SAGNEUX

= VAE VICTIS = TUSŠ

ANAHTRA 27.12.1982. PARIS

kivad kompositsioonid, mis säilitavad karikatuurist välja kasvanud joone, kuid mille mõte ja sisu on nagu sügavam (minu arvates). Oli tekkinud mingi „sügavam“ pretensioon!

Pariisis olen lasknud mõttel-tundel vabalt liikuda ja leidnud teemaderingi, kus end välja elada saan. 23. septembrist 31. jaanuarini tegin igal hommikul ühe visandi, neist tahaks lähematel kuudel „Saja päeva joonistuste“-raamatu kokku panna.

Suur aitäh! Jääme põnevusega ootama Teid tänavuse MÜ lektorina!

„Kalevi-
poja“ lõpp

¹Avaldan siirast tänu dr. Herbert Salule (Lundis), kes soovitas minule Tuglase artikli *Põrgu väravas* kohta kirjutada.

²Kalevipoja vastustamatust huvist naiste vastu annab tunnistust ka saarepiiga episood lugulaulu peaosas.

³F.R. Kreutzwaldi „Kalevipoeg“, II (Tartu 1936; Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis, B 33), lk. 190j.

Kirjandust

Fr. R. Kreutzwald, *Kalevipoeg: Üks ennemuistne jutt*. (Tartu 1935), lk. 274-276.

Fr. Mihkelson (Tuglas), *Põrgu väravas*. Ajakiri *Eesti Kirjandus* 3(1908), lk. 229-230, 262-266.

Felix J. Oinas, *Kalevipoeg kütkeis* (Alexandria VA 1979), lk. 20 - 27.

In his wisdom the Oldman
called his progeny together
to take secret counsel
and choose the wisest course.
Taara's heavenly wisemen sat apart,
behind his secret chamber's wall,
in the corner set for conclave,
and for several days
and several nights, not resting,
they took secret counsel and spoke
as to how the son of Kalev
could be put to work in heaven.

At length Taara's heavenly wisemen
arrived like-mindedly at their decree:
to post the brave son of Kalev
as the sentinel of Hell
to watch the nether world
and guard its gate;
to harass the horned Devil
so he wouldn't burst his bonds
nor slip free from his shackles.

That dove, Kalevipoeg's spirit,
which had left its chilled body
and ascended to the heavens,
was now compelled, headlong,
to enter in its gelid form
and once more take up residence.

Kalevipoeg's chilled body
rose once more, recovered,
from its head to the knee;
but the legs left in the river,
the severed calves and feet,
could never be made whole
and joined to his body:
not by the power of the gods,
nor even by Taara's wisdom.

The son of Kalev was saddled
astride a white steed
and sent along secret trails
to the borders of Hell's country
to keep the gate there,
to harass the horned Devil
so he cannot burst his bonds
nor slip free from his shackles.

As the son of Kalev
rode down to Hell's stone gate,
the portal of the nether world,
it was shouted from above:
"Smite the boulder with your fist!"
Lurching his heavy hand,
Kalevipoeg then split the stone—
but his hand was gripped in a vise of rock,
his fist held fast by the boulder.

Even now the son of Kalev
sits there astride his steed,
his fist shackled by the stone;
he stands watch at the portal.
Held fast, he guards hellgate's chains.

Yet the denizens of Hell,
by means of spills lit at both ends,
attempt to wear away their chains,
try to sever their shackles.
By Yuletide these links have been worn
down to the thickness of one fine hair;
yet when the dawncock crows
at the Oldman's gate
to mark the coming of Christmas day,
these links of chain, suddenly,
grow thick once more.

And Kalevipoeg, from time to time,
attempts to free his fist,
forcefully, from the face of rock;
he jars and jolts and jounces,
setting all the earth a-thumping,
swaying hillocks to and fro
and making the seas foam white.
But Death's hand holds Kalevipoeg fast
so that the keeper of the gate,
its youthful guard, shall not escape from
Hell.

But one day an age will dawn
when all spills, at both their ends,
will burst forth into flame;
and this stark fire will sever
the vise of stone from Kalevipoeg's hand.
Then the son of Kalev will come home—
to bring his children happiness
and build Estonia's life anew.

Toivo
Raun

Setude ala on suurte kontrastide maa: Vabariigi ajal oli ta kõige mahajäänum, majanduslikult kõige vaesem ja kõige madalama haridusliku tasemega osa Eestist. Samal ajal oli ta aga kõige rikkam vanade kommete ja rahvaluule poolest; rahvariiete kandmine säilis seal kõige kauem.

Minule tegi selle maa eriti huvitavaks etniliste gruppide segunemine ja seik, et Setumaa on olnud piirimaa nii poliitilises kui ka etnilises ja kultuurilises mõttes. Ta on olnud orduriigi ja Pihkva, Poola, Rootsi ja tsaari-Venemaa, Eesti Vabariigi ja Nõukogude Liidu piiridel; peale setude ja venelaste on siin elanud ka balti hõime (lätlaste ja leedulaste eelkäijaid), läänemeresoomlastest aga vadjalasi. Neil põhjusil on Setumaa ajalugu kulgenud oma rada võrreldes eestlaste peasualaga.

Kuidas juhtus, et Setumaast sai Eesti Vabariigi osa? Selle küsimuse valgustamiseks paluti mind kirjutada artikkel koguteosele *Von den Baltischen Provinzen zu den Baltischen Staaten*. Võibolla ongi hea lähtuda sellest küsimusest. Kuidas nähti asja Eestis ja Setumaal siis kui Vabadussõda oli möödas, vaherahu tehtud ja setude ala liitmine Eestiga otsustatud?

Fakt on, et setu tunneb eestlast täiesti võõrana; tema arvab, et tal on küll venelasega midagi tegemist, eestlasega aga mitte midagi. Meie aga peame püüdma, et setu tunneks end täie eestlasena. Sellepärast kadugu setude pilkamine! Panen ette kõigile eestlastele, iseäranis ametiasutustes teenijatele ja setudega kokkupuutuvaile hoida [sic] haavamistest, aga just ise püüda sõbralikult ligineda setudele. Kui meie tahame, et Setumaa saaks puht-eestiliseks, siis peame setudega piinlikult, sõbralikult, austavalt läbi käima. (9. I 1920)

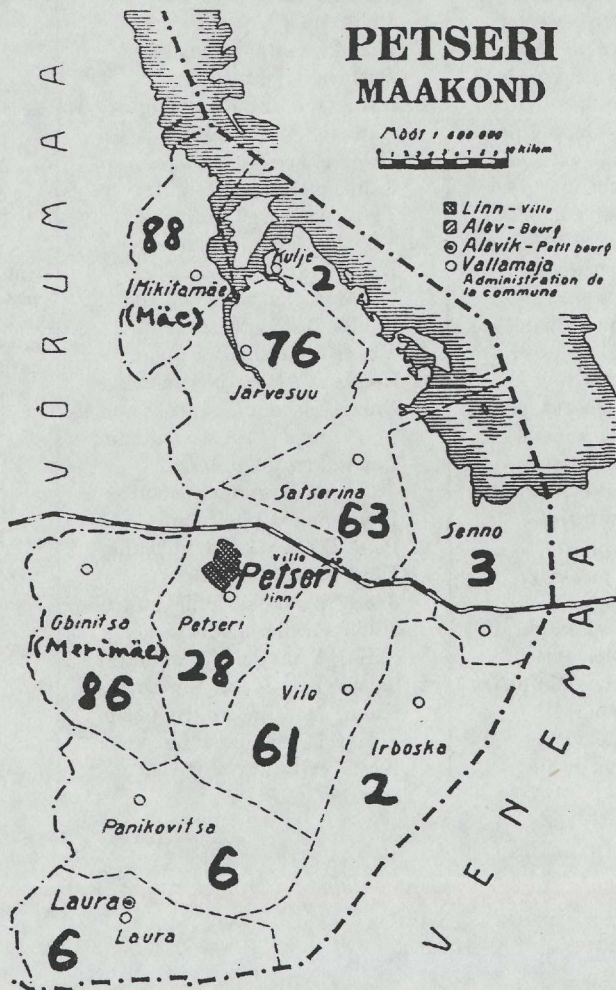
Petserimaa eestlasi on meil harjutud nimetama „setokesteks”. Nii hüüab neid rahvas, nii kirjutab dr. J. Hurt, nii kõneleb ka nüüd raamat, mis ülemjuhataja stabi korraldusel „setokeste laulude” järele koolide jaoks on kokku seatud. Vähesed tulevad vast selle peale, et Petseri eestlased seda sõimunimeks peavad ja neile mitte andeks ei anna, kes seda tarvitavad. Petseri eestla-

144. Tobrova küla. t.
H: Set. 1884. 8:o. 247. N. 18.
Jak. Hurt 1881. E. ü. Tobrova Ode.
Jeesu sõidi jökõ pite,
Pühä Maarja perve pite.
Kiä iks vasta puttusigi,
Puttusigi, johtusigi?
5. Hopõn vasta puttusigi,
Puttusigi, johtusigi.
Jeesu haari iks tehrütellä',
Tehrütellä' ja teretellä':
Tere' iks ratsu, rataskaalä,
10. Tere' hiirõ, hää hobõnõ!
Vii' iks Jeesu üle vete,
Kosta' Maarja kuiva pääle.
Hopõn iks keelilä kõneli,
Paati vasta pajatõlli:
15. Kuis ma iks vii, Jeesus poigä?
Eelä' ma iks sõidi vele sajah,
Katõ kaazigõ hobõnõ.
Mis iks moro tuo murrõdi,
Mis iks käändõ, tuo käänõdi,
20. Spust iks pešti suistõ veri,
Pääst pešti päiste veri;
Anda-as mu hannalõ hanõhtä,
Lihile liniket,
Kabjolõ es kaputit.
25. Või-ei' ma viiä', Jeesus poigõ,
Kanda-ai', Maarja kananõ.
Jeesu sõidi jökõ pite,
Pühä Maarja perve pite.
Kiä iks vasta puttusigi,
Puttusigi, johtusigi?
30. Kerik iks vasta puttusigi,
Puttusigi, johtusigi.
Jeesu lauzi meelestäni,
Lauzi mee poolõstani:
35. Tere' iks kerik, kuldäkuppä,
Kuldäkuppä, hõpõrišti!
Vii' iks Jeesu üle vete,
Kosta' vällä kuiva pääle.
- Kerik iks keelilä kõneli,
40. Pühä paikä pajatõlli:
Või-ei' viiä', Jeesus poigä,
Kanda', Maarja kananõ.
Hummeñ tulõ iks pühäne päivä,
Kallus kallis aokõnõ,
45. Rahvas iks kiert kerikohe,
Rahvas astus altrõhe.
Süs iks papi' paffo laulva',
Paffo kuukva' koolipoizi',
Tulõva' iks sisse sinisärgi',
50. Kõndva' kõlladze' kazuga'.
Jeesu sõidi jökõ pite,
Pühä Maarja perve pite.
Kiä iks vasta puttusigi,
Puttusigi, johtusigi?
55. Härgä iks vasta puttusigi,
Puttusigi, johtusigi.
Jeesu lauzi meelestäni,
Lauzi mee poolõstani:
Tere' iks härgä, odasarvi!
60. Vii' iks Jeesu üle vete,
Kosta' vällä kuiva pääle.
Härgä iks vasta pallõli,
Suullä iks vasta sorahõlli:
Või-ei' viiä', Jeesus poigä,
65. Kanda-ai', Maarja kananõ.
Omman' iks mull sarvõ' sammõl-
dunnu',
Om kuuru kulõhunnu'.
Jeesu lauzi meelestäni,
Lauzi mee poolõstani:
70. Panõ iks ma kulla kuuruhe,
Hõpõ sarvilõ salidzõ.
Jeesu panõ iks kulla kuuruhe,
Hõpõ sarvilõ salidzi.
Härgä iks keelilä kõneli:
75. Saista' iks, Jeesu, mu sarvilõ,
Kuku, Maarja, kuuru pääle.
Härgä vej Jeesu üle vete,
Kõsti vällä kuiva pääle,
- Pühä veje iks Peetere pessä,
80. Pühä koa kottallõ.
Sääl iks Maarja tüõd magas',
Sääl iks lõunõ lebäzi.
Lauzi Jeesu meelestäni,
85. Kui iks härgä tapetas,
Odasarvi hukatas,
Latse' laulva' lavva takah,
Pereh pidä illo piingi pääl.
Kui iks hopõn hukka lätt,
90. Kui ratso rajksa lätt,
Pini' süs illo pidävä',
Krañdzi' süs iks kargõlõzõ'.
- Lizamärk.
1. Pärast laulu üleskirjutamist lizas
laulik juure, et kiriku karistamizeks neid
needmize sõnu lauldakse:
Siin kuugu-ui' koolipoizi',
Papi' paffo laula-ai',
Siin iks parmu' paffo lauli',
Suvilinnu' leetõlazõ'.
Ette üteldes jättis laulik need sõnad
laulust välja, auustamizest püha paiga
vasta.
2. Hobuze needmize sõnu ütles pä-
rast üks tõine laulik (Krantsova küla
Daŕja Petrovna) nõnda:
Kui iks hopõn hukatas,
Ratsupää raizatas,
Sinnä' miingu' valdä varõsit,
Katsi hulkä kaarõnit.
Kõjk iks vierku' su verele,
Rüõkku sino rõipõllõ.
145. Verska küla. o. p.
H. III. 29. 793. N. 11.
J. O. Rütli 1901. E. ü. Avdotja.
Jeesu sõite jökõ piti,
Pühä Maarja perve piti.

sed, kellel mujal Eestis tegemist on olnud, kõnelevad sellest suure kibedusega. Nii seletas üks nendest, kes koju jõudis: „Oleksid eestlased mulle „onu“ või „lelle“ nime annud, nagu teisi töömehi nimetati, ma oleks rõõmus olnud, aga alati tarvitati sõimnime: „seto, tule sööma, seto, mine magama!“ Aeg on „setokesed“ ära unustada ja ühistest eestlastest hakata kõnelema. Nii peame kohe küsimuse ära otsustama, milleks peab meile Petserimaa saama: kas kaugeks ja võõraks asumaaks või ühiseks lahutamata Eestimaa osaks.” (4. I 20)

Nii kirjutas tollal meie vanim ajaleht Postimees. Aga kes on setud, kus asub Setumaa?

Meie kaart näitab eestlaste protsenti Petserimaa valdades 1934.a. rahvaloenduse andmeil. Siit näeme, et setude pea-asualaks oli ümmarguselt 50 km pikkune (põhjust lõunasse) ja 30 km laiune, 1585 km² hõlmav Petserimaa. Ala, kus setud olid enamuses, moodustas ligikaudu poole sellest. (Võrdluseks: Hiiumaa pindala on 989 km².)

Näib, et nimetus *setu* on tekkinud alles 19.saj. teisel poolel. Kreutzwald, kes kirjutab neist pikemalt a. 1849, kasutab nimetust *Pihkva eestlased*. Wiedemanni sõnaraamatu esimeses trükis (1869) leiame mõisted *setu rahvas*, *setukas*, *setukene* – kõik kolm tähenduses *Pihkva eestlane*. Julius Mägiste arvates on setud saanud oma nime sellest, et nad *se*da asemel ütlevad *seto* või *sjeto*. Igal juhul on tegemist väljastpoolt antud ja halvustava nimega; setud ise nimetasid end *maa rahvaks* – nagu muudki eestlased enne ärkamisaega. *Setukaks* hakati muide hütüdma ka viletsaid hobuseid, arvatavasti kuna setu rändkaupmehed äritsesid muuhulgas ka vanade hobustega, kelle nahk ja kondid tollal hinnas olid.

Milles seisneb setude omapära?

Torkab silma, et nad erinesid nii eesti kui vene naabritest: eestlased pidasid neid pooleldi venelasteks, aga viimased ei tunnistanud setusid ka omaks. Setud kuulusid küll vene-õigeusu kirikusse, kuid ei õppinud kunagi ära ei vene ega jumalateenistuste kirikuslaavi keelt; samuti ei õppinud venelasest preestrid nende keelt. Peale selle olid setud kirjaoskamatud: esimene kool asutati seal alles a. 1890. Nii ei jõudnud nende usuline elu välisest kombetäitmisest palju kaugemale. Setude hulgas säilis vanu paganlikke pruuke, näit. Peko-kultus, ja venelased kutsusid neid halvustavalt *poluvernikuteks* („poolusulisteks“). Kui eestlaste alal vennastekoguduste liikumine rahvast lugema (aga ka vanu kombeid hülgame) õpetas, ei saanud sellest juttugi olla Setumaal, kus ametlik kirik end üldse rahva elusse ei seganud.

Vene mõjud olid setude igapäevases elus siiski küllalt märgatavad: elati vene stiili majades, tänav- ja sumbukülades, maa kuulus kogukonnale (nn. hingemaa-süsteem,

muudele eestlastele põhiliselt võõras), rahvakalender ja -riided ei varjanud vene elemente.

Teisest küljest seisid setud pidevas vahetusvahekorras ka eestlastega ja pidasid kõvasti kinni oma keelest; setu mehed tavaliselt purssisid mõne sõna vene keelt, naised ja noorus enamasti ei sõnagi. Nende visa kinnipidamine vanadest kommetest on seda märkimisväärsem, et Setumaa pole mingi saar (nagu näit. Kihnu) või muidu geograafiliselt isoleerit ala, vaid on mitmele sõjale läbikäigumaaks olnud. Setud ise liikusid vähe, välja arvatud üksikud rändkaupmehed: isegi Vabariigi ajal elas 90 % setudest ikka veel oma sünnivallas. Naist hinnati kõigepealt lauluoskuse põhjal, mis oli noore neiu kõige kallim kaasavara. Sellepärast tuli tüdrukutel maast-madalast laule õppida. Kuulsad setu „lauluemad“ olid suures aus ja oskasid peast rohkem värsse kui neid leidub *Kalevipojas*, olid aga peale selle meistrid ka improviseerimises. Samuti hindas setu pärimus kõrgelt naiste hõbehteid: nende suured sõled ja rahakeed on ju üldtuntud.

Setude majanduslik süsteem ei lubanudki uuendusi: põllutöö oli peamine tegevus, aga maa kuulus kogukonnale ja selle asjus otsustasid kõik koos. Iga 10-12 a. tagant jagati maa uuesti, vastavalt muudatustele leibkondade koostises. Aastal 1892 registreeris J. Hurt 250 setu küla, keskmise suurusega 60-70 inimest (suurim oli 300). Tavaliselt piirdus suhtlemine oma ja ehk veel mõne naabrikulaga, üle valla piiride ei suheldud. Põllud jagati nii, et igal perel oli häid ja halbu tükke; see näib ehk väga inimlik, kuid ei lubanud kellegi majanduslikult edeneda.

Tõenäoliselt aitas naabrite halvustav suhtumine oluliselt kaasa setude omapära säilimisele. Üks õigeusu preester jutustanud Hurdale, et 23 aasta jooksul olevat tema oma 3000 hingega koguduses laulatanud ainult kaks setut venelastega. Ka mujalt on teada, et segaabiellude arv oli üsna madal.

Setude üldarv pole kunagi kõrge olnud. Esimene usaldusväärsem hinnang on küll alles aastast 1885, mil Hurt

annab arvuks 12 549. Kõrgpunkt saavutatakse 1908: 18 575, siis algab kahanemine. 1922.a. rahvaloendus leiab neid 15 033, 50 aastat hiljem antakse arv 6780*. Vabariigi ajal moodustasid setud ümmarguselt 2% eestlaste üldarvust.

Kust on setud pärit? Üks kahest peamisest teooriast arvab, et setud on maa põlised asukad nagu eestlased Eestis, seega põhiliselt I aastatuhandest p. Kr. Teine väidab, et Setumaa põhiasustus on suhteliselt hiline, alles 17. saj. lõpust või 18. algusest. Petseri (vene) kloostri asutamisel (15. saj. lõpul) olevat see ala olnud väga hõredalt asustatud. Läti Henrik ei maini ühtki erilist hõimu seal. Kuna setud nimetavad Vene keisrit *kuningaks*, võib oletada, et see nimetus pärineb Poola või Rootsi ajast Eestis. Samuti näivad setu külade vene nimed rääkivat hilisema asustuse kaoks. Nende murrak jälle on nii lähedane Võrumaa omale, et paneb oletama sealt põlvenemist. Läänud sajandi keskel arvas Kreutzwald, et setud asuvad oma maal juba seitse põlve, mis viiks meid samuti tagasi 17. sajandi lõppu.

Setude „avastamine“ eesti haritlaste poolt oli tähtis eelmäng nende maa liitmisel Eesti külge: asja oli arutatud suure huviga oma 70 aastat. Kindlasti aitas kaasa, et Kreutzwald elas ainult 15 km Petserimaa piirist, käis tihti seal ja rääkis asjast oma laialdases kirjavahetuses. Suurt huvi tunti setude vastu õpetatud Eesti Seltsis, eriti Mihkel Weske tegevuse mõjul, kes kirjeldas esimeste hulgas setu rahva elu ja kombeid. Peamiseks tutvustajaks osutus aga Jakob Hurt, kes oli sündinud Võrumaal ja valdas ka setu murrakut. Tema külastas Setumaad sageli ja andis sellele nimeks „eesti vanavara kullakaev“. Sajandi vahetusel avaldas Hurt Helsingis *Setukeste laulud* kolmes köites, mille sissejuhatus annab üldpildi setude elust. Hurda teoses, mis on jäänud peamiseks monumendiks setude panusest eesti kultuuris, leidub ka täpne etnograafiline kaart setu (ja vene) küladest pärastisel Petserimaal. → 31

* Elizaveta Richter, *Integratsija Setu s estonskoi natsiei. Kogut. Eesti talurahva majanduse ja olme arengujooni 19. ja 20. sajandil* (Tallinn 1979), lk. 90 - 119.

Katkend Elmar Maripuu uuest näidendist (esietendus Chicago Eesti Majas 17.7.82). Autori andmeil on tekst alles „vedelas olekus”.

(Siseneb Seltsimees 01, kandes Larissat üle õla.)

Larissa: Muidugi, luuletaja peab elus kõik läbi elama – aga see kartulikoti stiilis reisimine ei istu mulle üldsegi. Soovitan teile, noorhärra, mind jalamaid maha panna!

(Pirbe ja Lois hüppavad sisse.)

Lois: Larissa! Jäta see mees rahule ja tule silmapilk koju!

Larissa: Lõpuks siin! Võttis teil küllaltki kaua. Järgmine kord, kui mind kommunistlike agentide poolt röövitakse, paluks kiiremini kohale saabuda. – Maha, lontrus!

(Seltsimees viskab Larissa maha ja tõstab käed üles.)

Lois: Paras sulle! Mis sa lähed kahtlaste tüüpidega rääkima. Kui noor preili käitub korralikult ja viisakalt, siis niisuguseid asju ei juhtu.

Pirbe: Peaksime ehk kiirustama. Äkki on tal kaaslasi läheduses?

Lois: Ignaatsius, ma noomin oma õde. Paluks mitte sekkuda minu perekondlikku asjaajamisse!

(Nikiita ja Seltsimees 02 vajuvad sisse.)

Nikiita: Ahaa! Nüüd olete kõik lõksus!

Pirbe: Njekulturnovitš!

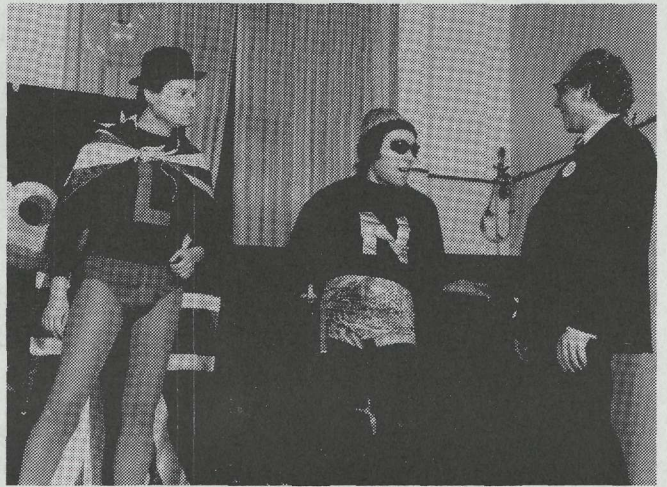
Nikiita: Terve Don Millsi Postimehe toimetus käes! Täna öösel tuleb Kremliis suurem pidutsemine.

(Ants kargab sisse.)

Ants: Kaabakad! Ei tule mingit pidutsemist: nüüd on neli kolme vastu!

Fotod
lk. 29

(Ülevalt vasakult:) Ants Etniline (Tõnu Naelapea) ja Super-Esto (Harri Mürk). – Ants ja Super-Manni (Kristiina Valter). – Super-Suomi (Ingvar Liitoja). – Super-Limy (Rein Tammisto), Super-Nõgi (Alan Teder) ja Don Millsi Postimehe toimetaja Ignaatsius Pirbe (*alias* Super-Esto).
Lembitu Ristsoo fotod

Larissa: Vabandage väga, mina olen kunstnik. Kunstnikel ei ole kombeks loomingust osa võtta.

Lois: Kas sa arvad siis, et see on ajakirjanikul igapäevane tegevus? Kui tema vaatab pealt, siis mina vaatan ka.

(*Julm irvitus ilmub Nikiita ja Seltsimeeste nägudele.*)

Ants: Olukord on räbal.

(*Lauldakse „Saina taga...” ja ilmub Super-Manni.*)

Super-Manni: Keegi kutsub mind!

(*„...püüdsid väikseid kommuniste” jne.*)

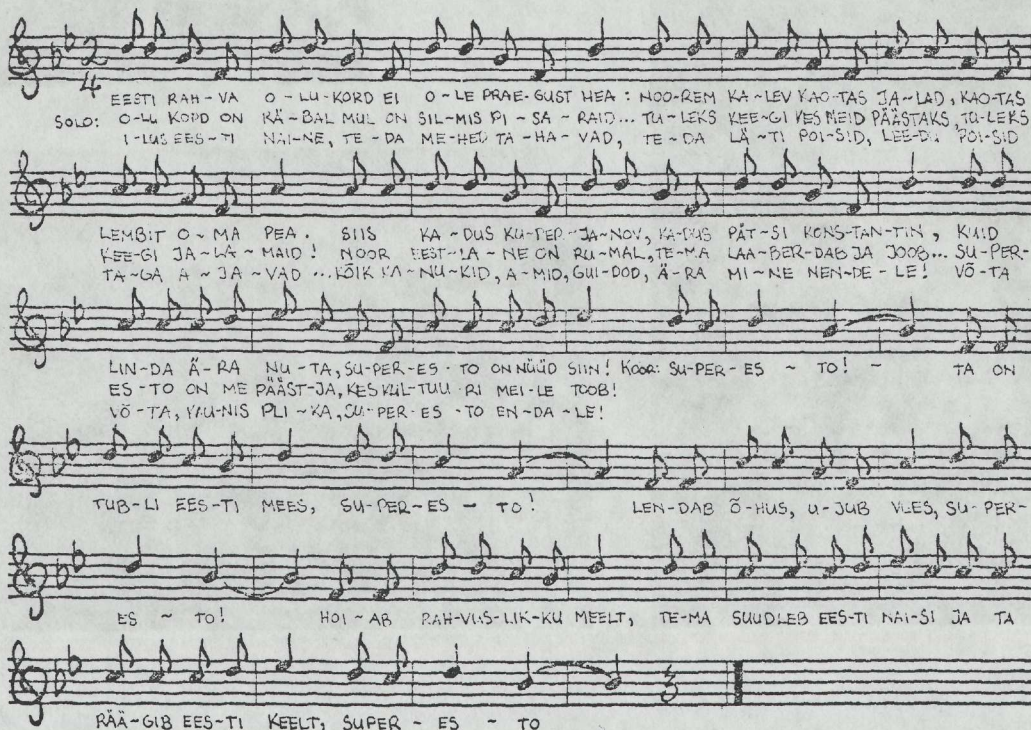
Nikiita: Kes see tahab olla?

Super-Manni: Mina olen Eesti Ülemaailmsete Naisorganisatsioonide ametlik kangelane. Minu nimi on Super-Manni!

SUPER-ESTO

TEMPO DI MARCIA SUPERPATRIOTICA

SÕNAD JA VIIS: ELMAR MARIPLU 1982

EESTI RAH-VA O-LU-KORD EI O-LE PRAE-GUST HEA : NOO-REM KA-LEV KAO-TAS JA-LAD, KAO-TAS
SOLD: O-LU KORD ON KÄ-BAL MUL ON SIL-MIS PI-SA-RAID... TU-LEKS KEE-GI VES MEID PÄASTAKS, TU-LEKS
I-LUS EES-TI NAI-NE, TE-DA ME-HEU TA-HA-VAD, TE-DA LÄ-TI POI-SID, LEE-DI POI-SID

LEMBIT O-MA PEA. SIIS KA-DUS KU-PEP-JA-NOV, KA-DUS PÄT-SI KONS-TAN-TIN, KUID
KEE-GI JA-LÄ-MAID! NOOR EEST-LA-NE ON RU-MAL, TE-MA LAA-BER-DAB JA JOOB... SU-PER-
TA-GA A-JA-VAD... KÕIK KA-NU-KID, A-MID, GUI-DOD, Ä-RA MI-NE NEN-DE-LE! VÕ-TA

LIN-DA Ä-RA NU-TA, SU-PER-ES-TO ON NÜÜD SIIN! Kõõõ: SU-PER-ES-TO! - TA ON
ES-TO ON ME PÄAST-JA, KES KIL-TUU RI MEI-LE TOOB!
VÕ-TA, VAI-NIS PLI-KA, SU-PER-ES-TO EN-DA-LE!

TUB-LI EES-TI MEES, SU-PER-ES-TO! LEN-DAB Õ-HUS, U-JUB VLES, SU-PER-
ES-TO! HOI-AB RAH-VUS-LIK-KU MEELT, TE-MA SUUDLEB EES-TI NAI-SI JA TA
RÄÄ-GIB EES-TI KEELT, SUPER-ES-TO

Eesti iseseisvumisel arutati „setu küsimust“ ajakirjanduses üsna laialdaselt. Polnud mingit kahtlust, et setud kuuluvad etniliselt eesti hõimu koosseisu. Kuid vastse vabariigiga liideti ka alasid neist ida pool, kus setude protsent oli madal. Üheks tähtsamaks põhjuseks oli muidugi strateegiliselt soodsa idapiiri saavutamine – ja lihtne tõsiasi, et see ala oli noore Eesti Vabariigi sõjaväe valduses. Vaevalt N. Vene oleks neid alasid muidu, ainult etnilistel kaalutlustel loovutanud.

Ajakirjanduses sõeluti peamiselt seda, kuidas setusid võita eestlaste omariikluse mõttele ja üldeesti rahvuskultuurile. Nagu mujal, anti uuele maakonnale nimi tema „pealinna“ järele. Nimetus *Petserimaa* oli neutraalsem kui halvustava kõlaga *Setumaa*. Teisest küljest oli aga Setumaa ainult Petserimaa üks osa: ligikaudu pooled E.V. venelastest elasid Petserimaal (vt. kaart).

1934.a. rahvaloenduse ajaks oli Petserimaale asunud teatav arv eestlasi „emamaalt“, kuid neid polnud nii palju, et nad oleksid muutnud olemasolevaid protsendisuhteid mujal kui maakonnalinnas, kus a. 1900 elas ainult 50 eestlast. 1922 moodustasid eestlased aga juba 1/3, a. 1934 koguni enamiku (55%) Petseri linna elanikkonnast. Setusid leidis seal ainult 3%; see tähendas ühest küljest, et setud pidasid end maa-inimesteks, teisest, et linna juurdekasv (ametnikud, kaupmehed, kooliõpetajad jne) tuli mujalt Eestist.

Venelaste enamus Petserimaal (ja seega ka maakonna valitsuses) ei toonud huvitaval kombel kaasa nimetamisväärseid poliitilisi probleeme, ka mitte poliitiliste parteide vahel (torkab silma, et vene enamusega Petserimaal puudus igasugune kommunistlik organisatsioon); Riigikogu valimised sujusid rahulikult, venelased said oma esindajad parlamenti.

Majanduslikult ei toimunud Petserimaal palju uut Vabariigi ajal: 90% elanikkonnast asus maal ja elatus põllumajandusest. Järkjärgult viidi läbi maareform (al-

guses küllaltki tugeva vastuseisuga setude hulgas), mis andis keskm. 12 ha suurused talud (Eesti keskmine oli 23 ha). Tööstusettevõtteid ei tulnud oluliselt juurde; idapiiri sulgumine pidurdas majanduselu tugevasti, sest lähedane Pihkva turg jäi ära. Petseri linna väikekaubandus oli aga küllalt hoogne.

Kultuuriliselt osutus suurimaks muudatuseks eestikeelse koolikohustuse sisseseadmine setudele kuue klassi ulatuses. Kohustusest ei peetud alguses suuremat kinni, kuid koolilaste arv kasvas pidevalt. 20-ndatel aastatel toimus nimede eestistamise aktsioon (vene nimed olid tulnud vene kiriku kaudu). Nüüd pakuti setudele esmakordselt ka õigeusu liturgiat eesti (mitte setu!) keeles. Need tegurid mõjutasid setude elu sügavalt. Kirjaoskuse alal tehti edusamme: 1934 ei osanud küll veel kirjutada viiendik meestest ja pooled naistest (üle 10 a. vanad), kuid 20 a. jooksul olnuks kirjaoskamatus likvideeritud. Veelgi tähtsam muudatus oli see, et setud tundsid end iseseisvuse lõpul täisväärtuslike eestlastena; nimetus *setu* oli kaotanud halvustava kõla, mõned nimetasid end juba uhkusega setudeks.

Lõpuks: mis juhtus setudega nõuk. võimu ajal?

Aastal 1945 jagati Petserimaa kaheks: ENSV piiridesse jäi põhiliselt kolm setu valda (Mikitamäe, Järvesuu, Obinitša), peale selle osa Sätserinna ja Petseri valdadest, kokku umbes veerand endisest Petserimaast. Vene NSFV külge läinud osast olevat hulk setusid ümber asunud eesti alale, kuid nende arv pole teada. Eesti alale jäi igatahes ümmarguselt pool setudest.

Setude asuala jagamine kaheks kindlasti soodustab venestumist Pihkva oblasti alal; igatahes leidub sealgi eesti õppekeelega algkoole. Petseris (mis asub nüüd Vene NSFV-s) leidub koguni eestikeelne keskkool. Olguigi et kõik see (nagu juba rasked kaotused Vabadussõja ajal) on lõõnud sellele huvitavale ja omapärasele etnilisele grupile raskeid haavu, ei ole tema kahanemine siiski peamiselt poliitilistest põhjustest tingit, →→

VABA
EESTI
SÕNA
30/83:3

KÜLASTATI "THE KALEVIDE" AUTORIT

Eesti Kultuuri Ühing Kanadas (EKÜK) juhutuse esindus külastas 25. juunil. "The Kalevide" autorit, dr. phil. Lou Goble'it, kes elab Eugene linnas, Ore. Külastuse jooksul räägiti pikemalt Kalevipojast ja eesti folkloori ainetest. EKÜK hindab dr. Goble panust eesti mütoloogia tutvustamisel inglise keeles. Selle tähistamiseks kingiti dr. Goblele ingliskeelne "Kalevipoeg" (J. Kurmani tõlge) koos vastava pühendusega autorile EKÜK poolt.

Dr. Goble kirjutas ingliskeelse "The Kalevide" (per Goble loe: Kalevid) milline põhineb meie rahvuseposele "Kalevipojale", kuid milles on ka autori oma fantaasiat. Raamatut trükiti 20.000 eksemplri, Bantam Books sarjas. hinnaga \$3.95 (US), pehmetes kaantes. Raamat on nägus ja tähelepanu äratavas väljaandes kusjuures esikaanel on kujutatud Kalevipoega valgel ratsul põrgu värvavas. Kaantel tutvustatakse raamatut kui uut jutustust Põhja-Euroopa kõige suuremast eeposest. Samuti toonitatakse, et Viru Kuningas kord jälle tagasi tuleb, oma rahva kõige raskemal tunnil.

Dr. Goble "The Kalevide" ilmus 1982. a. novembris. sai üle ootuste hea menu osaliseks ja trükk müüdi läbi lühikese ajaga. Ühenduses sellega mainis autor, et ta on saanud hulgaliselt kiitvaid kirju eestlastelt, ainult üksikud on olnud kritiseerivad. Dr. Goblel on kavtsus jätkata kirjutamist eesti folkloori teemadel kuna see teda kõige rohke haarab ja sellepärast ta ongi parajasti sobiva ainetiku otsingul. EKÜK lubas teda selles suhtes omalt poolt abistada.

Autor sattus "Kalevipoja" mater-

jalile juhuslikult kui ta kohalikus Oregon State University, mille üks haru asub väikeses Eugene linnakeses, raamatukogus sobivat ainet otsis. Selleks osutuski W. F. Kirby ingliskeelne tõlge "The Hero of Esthonia and other Stories" (2 vol., London, 1895). Kuidas sarnane tõlge võis sattuda sinna raamatukogusse ei ole teada.

Dr. Goble on isa poolt 17. sajandil Ameerikasse asunud immigrandi järglane. Ema poolt aga leedulane kes saabus USA-sse enne maailmasõda. Lou Goble ise on neljakümendates aastates elava jutuga mees. Varemalt ta õpetas filosoofiat University of Wisconsinis ja University of North Carolinas, kuid viimastel aastatel on ta end täielikult pühendanud kirjutamisele, eriti folkloori ainetel.

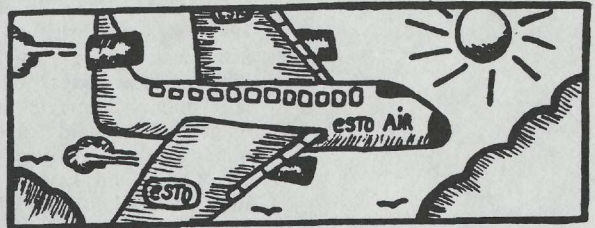
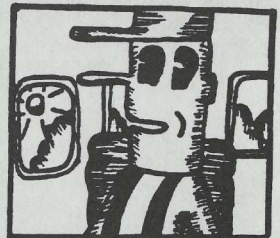
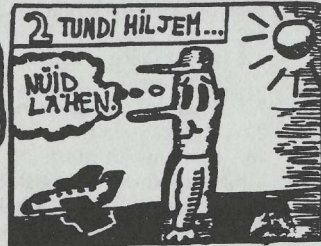
Kuna "The Kalevide" trükk on läbimüüdud soovitas dr. Goble teha hulgaliselt järelepärimisi kirjastuselt. et sellega mõjustada kordustrukti väljaandmist. Kirjastuse aadress on: Bantam Books, Inc., 666 Fifth Avenue, New York, New York, 10103.

Lembit Pütsip,
EKÜK

→ →
vaid hea näide moderniseerumisprotsessi sisse-
murdest kõigi selle posttiivsete ja negatiivsete kõrvalnäh-
tustega. 60-ndatel aastatel oli rahvariide kandmine veel
üldine, 70-ndate keskpaigast peale ei kantavat neid
seal enam. See on üks märk setude küllap paratamatust
hääbumisest. Aga nende laulud jäävad.

REISIMINE....

H
E
I
K
I

JÄRGENE...

HEIKI NR. 7/1982 ©

PAISTAB
SUIDEM
TALLI
OLEMA

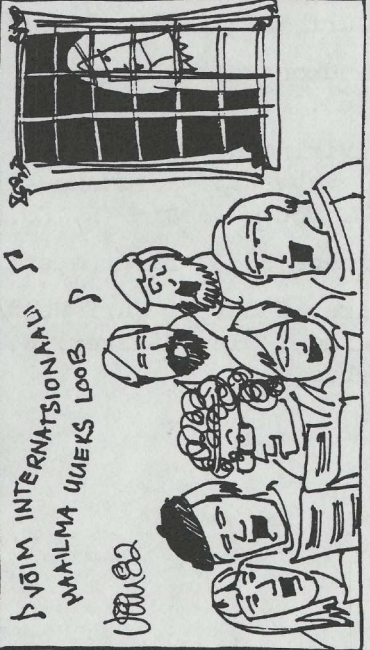
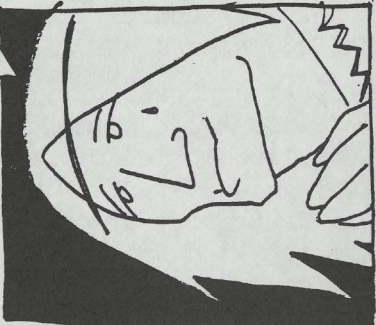
KOLHOOS "PUNANE KALEV"

VÄGEV
VÄRAN-
VILJAD
PALGID.

17
KALEV KALEV
KALEV KALEV
KALEV KALEV

IKKA
MÄLETAVAD
!!

POIM INTERNATSIONAAL
MAAILMA ÜUEKS LOOB

Üueks

MINDERMAISI
NALI...?
MIS NALI SEE ON?
16AÜKS TEAB ET
MINA-TULEN KOJU
EESTI RAHVAL'
ÕNNE TOOMA-
EESTI PÕLVE
ÜUEKS LOOMA...

Küll siis Kalev jõuab koju
oma lastel' õnne tooma,
Eesti põlve üueks looma!

XX: 1052-4

KLAVER-ROUG

Viies
Metroo

Viies Metroo seminar peeti 13.-17. juunini Trollebos Smålandis 34 osavõtjaga, kellega kaasas oli 2 last.

Loengud: *Ärkamisajast – eriti kirjanduslikult ja kultuuriliselt* (Raimond Kolk); *Eesti keele õpingud Aust-raalia koolisüsteemis* (Tiiu Salasoo); *Kalevipoeg – kaks eepost: Kalevipoja süüst ja karistusest* (Felix Oinas); *Ühe rahvusliku müüdi tekkeloost ärkamisajal* (Jüri Seim); *Eesti Vabariigi tekkeloost ümberhinnangul: mõtisklusi minevikust, tahumisi tulevikust* (Tõnu Parming); *Eestluse ideoloogiaid ja identsusi* (Ilmar Laaban); *Eesti keele kadumisest maapaos* (Helga Nõu); *Vapsid: 1934. aasta riigipööre ja Isamaaliit* (R. Kolk); *1953: Eesti Vabariigi pärandus ehk mis sai tõest ja õigusest* (Enn Nõu); *Nüüdisaja Põhja-Ameerika eestluse uus ürp* (T. Parming); *Eestluse ideoloogia sõnastamine nelja luuletaja loomingus* (Suits, Oks, Visnapuu, Under) (I. Laaban); *Eesti kunstist möödunud sajandi teisel poolel* (Köler) (Karin Aasma); *Eesti töölislükmine ühendriikides ajavahemikul 1906 – 1917* (T. Parming); *Muljeid ja tähelepanekuid kirjandusest kodumaal* (R. Kolk); *Elektroonilised massmeediumid Eestis* (Jüri Estam); *Uus lugemik* (Helga Nõu).

Laudkonnaveustus: *Mida tähendab eesti ajalugu minule?* (juh. Enn Nõu).

Huviringid: *Mitoloogia ja rahvausk* (Felix Oinas); *1953 – E. Vabariigi pärandus ehk kuidas oli kahe presidendiga* (E. Nõu); *Vapsid* (R. Kolk); *Koorilaul* (Aho Rebas).

Video: 25-30 filmi eesti ainetel (Enn Nõu).

Kirevad õhtud: Jüri Helberg, R. Kolk, I. Laaban, Toivo Meikop, Olev Mikiver, H. Nõu, F. Oinas, Aita Päts, Aho Rebas.

Toimetusele
saadet

Baltic Bulletin. The Voice of the Baltic-American Freedom League. Vol. 1, No. 2. April/May 1982:8. (POB 29 657, Los Angeles CA 90029)

Eesti Filatelist. Nr. 29, 1983:192. Br. SEK 80.- (Vrd. AK 38:37.)

Eesti Rahvusnõukogu välispoliitilise tegevuse kroonika II. 1963 - 1982. ERN, Stockholm 1982:72.

Elagu! Nr. 1, juuli 1983:6. (Uhiuus publikatsioon, 6x aastas, Austraalias A\$ 6.-, mujal A\$ 12.-. Tellimised: POB 101, St. Kilda West, Vic. 3182)

Estonian for Beginners. Eesti keel algajatele. Koost. Winifred Oser ja Tiiu Salasoo. Estonian Learning Materials (POB A 317, Sydney South 2000), Sydney 1983:189. Br. A\$ 11.50. Koos õpikuga on saadaval 6 kasseti, A\$ 20.50 (õpikuga koos ostes kokku A\$ 31.-)

Folklorica. Festschrift fo Felix J. Oinas. Ed. by Egle Victoria Žygas and Peter Voorheis. Indiana University Uralic & Altaic Series, Vol. 141. Bloomington IN 1982:348. Kt. U\$ 19.-

Küü-ii. Nr. 12/13 (jaan. 1983; lõpetab ilmumise selle numbriga).

Minu lauluvara I. [Koost. Jaan Kuusk, muusikaline red. J. Aavik, 1953.] Teine trükk. V-E & EMP, Stockholm 1983:319. Br. SEK 75.-

Alex Milits, *Kommentaariid*. V-E & EMP, Stockholm 1983:131. Br.

Helga Nõu, *Pea suu!* Raamat noortest ja noortele. Välis-Eesti ja EMP, Stockholm 1983:182. Br.

Leonora Peets, *Maroko taeva all*. V-E & EMP, Stockholm 1983:256. Kt.

Raimo Raag, *Estniskan i Sverige*. Summary: The Estonian Language in Sweden. FUSKIS // FIDUS 6. Uppsala Universitet, Finsk-ugriska institutionen, Uppsala 1983:77. Br.

Våra sånger fick vi med oss. Lyrik av 12 estniska skaldinnor i urval och översättning av Silvia Airik-Priuhka. V-E & EMP, Stockholm 1983:96. Br.

Contemporary East European Poetry. Ed. by Emery George. (130 autorit 10 maalt, 15 keelest.) Ardis Publishers (2901 Heatherway, Ann Arbor MI 48104), Ann Arbor 1983:456. Br. U\$ 15.-, kt. 30.-

Lou Goble, *The Kalevide*. The Spellbinding Saga of a Legendary Warrior-King. A Modern Retelling of Northern Europe's Greatest Epic. Bantam Books (Fantasy) 1982:398, br. C\$ 3.95 (vt. lk. 32).

Kalevipoeg. An Ancient Estonian Tale. Compiled by Fr. R. Kreutzwald. Translation with notes and afterword by Jüri Kurman. Symposia Press, Moorestown (NJ 08057) 1982:301. Kt. U\$ 35.-

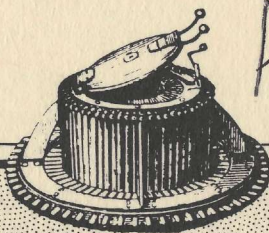
Loome. Eesti rahvuskultuuri loomingupäevad „Looming“ 23.-30. aug. 1981 Jõe-käärul, Kanadas. (Tell.: 28 Riverside Cr., Toronto M6S 1B6.) Toronto, 1983: 170. Br. C\$ 15.-

Romuald J. Misiunas & Rein Taagepera, *The Baltic States. Years of Dependence 1940 - 1980*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles CA 1983:333. Kt. U\$ 27.50.

Julius Mägiste, *Estnisches etymologisches Wörterbuch*. Osad 7 - 12. Suomalais-ugrilainen Seura (Snellmaninkatu 9 - 11, SF-00170 Helsinki 17), Helsinki 1982-1983:4206 + LXXVI. Br. (Fotokoopia käsikirjast, ette-tellimishind oli smk. 800.-)

Artur Taska, *Sini-must-valge 100 aastat*. EÜS-i Vanematekogu, Montréal 1982:484, ill. Kt. C\$ 45.-

Ilmunud
huvitavat

PE ^A / 1166 83,1

Ilmub

musta luulet

Selle ülevaateta „ei oleks pilt
60-ndate aastate lõpu ja 70-ndate
alguse Eesti kirjandusloost
täielik". (Kaassõnast)

Almanakkide ajastu Eestis –
essee, luuletusi, bibliograafia.
MAARJAMAA taskuraamat nr. 15.
Ca. 100 lk., C\$ 6.-

Tellimised: *AJA KIRI*